

"ומטר לא נתן ארצה" - אופן הפסקת מכת הברד וההוראה מ"מכות מצרים" בעבודה האקטואלית

ועל כך מביא רש"י שני-פירושים:

⊗

הפירוש הראשון: "לא הגיע" ! ומשמעותו

"שאף אלו שהיו באויר – לא הגיעו לארץ" כלומר, מיפות המטר נותרו תלויות באויר!

⊗

הפירוש השני: "לא הוצק" ומשמעותו:

"אף זה לא נתן לארץ – לא הוצק – לארץ" לאחר שהמטר כבר הפך לנוזל-ניצוק חדלה "היוצקותו"=נוזליותו כלומר, התאייד !

ולכן בפירוש זה מביא סימוכין מ"ציקת מתכות" ששם המוצק מקבל תכונות-נוזליות = היוצקות כך "לא הוצק" = חדלה נוזליותו"

[אילו היה מביא סימוכין משמואל ומאיוב- היה זה משנה רק המשמעות המילולית: האם לא "הגיעו" ארצה או לא "נשפכו" ארצה? אבל "עניינית": לפי שניהם נשאר המיפות תלויות באויר...]

ושמא תשאלו: ומה קרה עם הברד בעת הפסקת-המכה ?

הערת הרבי 13]:

[בנוגע להברד – אין ברירה, כביכול, אלא לבטל את מציאותו [וכפירוש השני ברש"י בנוגע למטר], דאי לאו הכי הרי – או שצ"ל תלוי עד היום או שירד אח"כ ברד ואש מתלקחת בתוכו וכו' – ושני האופנים מופרכים הם בשכל הפשוט, משא"כ בנוגע למטר – לפי הפירוש הראשון ברש"י שהוא תלוי באויר – יש לומר שירד לאחר זמן.]

ליסיכום:

ההבדל בין הפירושים אינו "לשוני" אלא "ענייני"

ספר איוב פרק ג

(כד) כי לפני לחמי אֶנְחִי תָבֵא וְיִתְּכֵנּוּ כְּמִים שְׁאֲגִתִּי

רש"י איוב פרק ג פסוק כג

(כג) תבא - צלה. ויתכו - לשון נתן ארצה נגרים ויורדים כמים ויש לפרש נתיכה לשון רבייה:

⊗ מדוע לא בחר רש"י את הסימוכין המתאימים שעוסקים ב"הישפכות-נוזלים", כמתאים ל"מטר" שבפסוק שלנו ?
⊗ מאחר ולשני פירושי - ישנם סימוכין מקראיים, מדוע לא הסתפק באחד מהם?
⊗ מה גם שמצא חן בעיניו הפירוש השני דווקא – מדוע א"כ מביא הוא גם את הפירוש הראשון ?

⊗

מכל השאלות הנ"ל עולה:

שבעייתו של רש"י לא הצטמצמה בתירגום-המילוני של "נתן"

אלא בעיקר בא לבאר :

באיזה אופן התרחש ה"לא" [נתן] – הפסקת המטר ?

בהפסקת מטר רגילה

הרי המיפות שכבר באויר – נושרות ארצה כמה דקות... ברם, לאחר תפילת משה להפסקת המטר ופרעה עוקב אחר יעילות תפילתו ! הרי אם

ימשיכו מיפות הגשם שבאויר למפמף דקות מספר עלול פרעה לפקפק בנס ההפסקה...

מה אם כן קרה

עם המיפות שכבר היו באויר ?

ספר שמות פרק ט

וַיֵּצֵא מֹשֶׁה מִעַם פְּרַעֲהוּ אֶת הָעֵדִיר וַיִּפְרָשׂ כַּפְּיוֹ אֶל יְרוּד וַיִּחְדְּלוּ הַקְּלֹת וְהַבָּרָד וּמָטַר לֹא נָתַן אֶרֶץ: (לד) וַיֵּרָא פְּרַעֲהוּ כִּי חָדַל הַמָּטַר וְהַבָּרָד וְהַקְּלֹת וַיִּסָּף לְחַטָּא וַיִּבְדָּ לְבוֹ הוּא וַעֲבָדָיו:

רש"י על שמות פרק ט פסוק לג

(לג) לא נתן. לא הגיע

ואף אותן שהיו צאויר לא הגיעו לארץ

ודומה לו (דניאל א) ותתן עלינו האלה והשצועה דעזרא ותגיע עלינו.

ומנחם זן סרוק חזרו: צחלק (יחזקאל כג) כהתוך כסף לשון יליקת מתכת.

ורואה אני את דבריו כתרגומו וילק ואתוך ללקת לאתכא אף זה לא נתן לארץ לא הולק לארץ:

בהשקפה ראשונה: ההבדל בין שני הפירושים הוא: בתרגום המילולי של תיבת: "נתן": "הגיע" או "הוצק"?

ברם, קשה:

⊗ מה ראה רש"י לצטט בד"ה גם את תיבת "לא" [נתן] ?

⊗ בשני הפירושים לא הסתפק רש"י בתרגום התיבה, אלא מבאר גם משמעות-הענין של "ארצה" האין זה מיותר! ?

⊗ בלשון "היתוך" מצינו גם פירוש שלישי [לא רק בהתכת מוצקים, אלא] במשמעות "שפיכה" של נוזלים:

ספר שמואל ב פרק כא

(י) ותקח רצפה בת איה את העק ומטהו לה אל הצור מתחלת קציר עד נתן מים עליהם מן השמים ולא נתנה עוף השמים לנוח עליהם יומם וְאֵת חַיַּת הַשָּׂדֶה לִלְקָה:

על פי זה יובן מאזן-הצריכותא של שני-הפירושים:

היות טיפות המטר תלויות באויר
בניגוד לכח-המשיכה
עד שיגיע זמן על גשם במצרים
מהוה
נס גדול במרחב ובזמן
יותר מאשר
התאיידותם החד-פעמית המוחלטת

וזהו הקושי בפירוש הראשון:
"לא עביד קוב"ה ניסא למגנא"
אם יש אפשרות לנס-מצומצם יותר

והקושי בפירוש השני: שהטיפות התאיידו
מנוגד ללשון הפסוק: "ומטר – לא נתך ארצה"
משמע רק ש"ארצה" הוא לא ניתך
אבל נותר במציאות של מטר" !

הערה 17):

ונוסף לזה: עפ"י הפירוש "לא הגיע" מובן הטעם לשינוי
לשון-הכתוב מה שגבי ברד נאמר "ויחדלו הקולות
והברד" ולגבי המטר נאמר "לא נתך" – כי ה[קולות ו]
הברד בטלה מציאותו משא"כ המטר נשאר במציאותו
ורק לא נתך [הגיע] ארצה.

ומ"ש הלשון "חדל" גם בנוגע למטר [ט,לד]. - כי
בראית פרעה נוגע מה שחדל מהארץ, ולכן נאמר:
"חדל המטר והברד והקולות" – כולם בהשוואה.

משא"כ בהפסוק שלפנ"ז – שהוא סיפור הכתוב בנוגע
למציאות – מדגיש "ויחדלו הקולות והברד" - ומטר לא
נתך ארצה" כי רק הקולות והברד בטלה מציאותם.

ומאחר והקושי בפירוש:
"לא הוצק"

הוא קושי בתחביר הפשטני של הכתוב

והקושי בפירוש:
"לא הגיע"

הוא רק קושי צדדי רעיוני – ולא קושי בפשט הכתוב
לכן מקדים רש"י את: "לא הגיע" כפירוש העיקרי

ומ"ש רש"י רואה אני את דבריו
הריהו מברר מיד: "כתרגומו"
רק בגלל השייכות-הלשונית של שרש המילה
גם ל"תרגום"
אבל לא ביחס לכללות הפירוש הפשטני של הפסוק

⊠

עפ"י חלק המדרש וההלכה שברש"י:

יש לבאר הקושי בפירוש השני: "לא הוצק"

תלמוד בבלי מסכת תענית דף כה/א
אמרה ליה דביתהו עד אימת ניזיל ונצטער
כולי האי אמר לה מאי נעביד בעי רחמי דניתבו
לך מידי

בעא רחמי יצתה כמין פיסת יד ויהבו ליה חד
כרעא דפתורא דדהבא (חזאי) [חזיא] בחלמא
עתידי צדיקי דאכלי אפתורא דדהבא דאית ליה
תלת כרעי (ואת אוכלת) [ואיהו] אפתורא דתרי
כרעי (אמרה ליה) [אמר לה] ניחא לך דמיכל
אכלי כולי עלמא אפתורא דמשלם ואנן
אפתורא דמחסר

אמרה ליה ומאי נעביד בעי רחמי דנשקלינהו
מינך בעי רחמי ושקלוהו תנא גדול היה נס
אחרון יותר מן הראשון דגמירי דמיהב יהבי
מישקל לא שקלי

•

נמצא שאף שמיהב-אנושי "לא הגיע" הוא נס-
מתמשך ופלאי יותר מ"התאיידותו החד-פעמית.

אבל מהיבט "הטבע-האלוקי" התאיידות המטר
ממציאותו, יש בה נס-חריג יותר מתלייתו באויר.
כי משמאי מישקל לא שקלי!

וזוהי עדיפות הפירוש הראשון בדרך הגמרא

אבל

עפ"י ז' יקשה מדוע לא די בפירוש הראשון
שגם יותר מתאים ללשון הכתוב
וגם פחות-ניסי?

מבאר הרבי:

ישנה חקירה: מהו הגדר של "גמירי"?

הלכה למשה מסיני – גדר דאורייתא
או

קבלת חכמים במסורת – גדר דרבנן

אם זה דאורייתא

הרי "מישקל שקלי" מופרך יותר

אם זה דרבנן

אזי יותר מופרך נס מתמשך

וזוהי הצריכותא בין שני הפירושים

⊠

יינה של תורה:

האם תשובתו של פרעה במכת ברד

בפלה את העונש בשורשו

או

רק מנעה החלתו-המעשית על פרעה

הספק: האם קודם מתן תורה

יתכן שגם בני נח היה ביכולתם "לאייד" את העונש !